נחש הקדמוני. נתן עיניו בחוה ובא עליה והיינו דכתיב (בראשית ג) הנחש השיאני לשון תשמיש ונשואין הוא: **נטלו הימנו.** קומה זקופה: **יהא מלך.** שלכך עשאו ערוס מכל: **אני אמרתי יהלך בקומה זקופה.** מקללתו אתה למד. וכן כל אלה אתה למד מקללתן: **קין.** נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל ששתי תאומות נולדו עמו (ח) והיינו דכתיב (בראשית ד) את אחיו את הבל שני אתים שני ריבויים: **קרח.** על הכהונה ונבלע: **בלעם.** בממונו של בלק לקלל את ישראל ונהרג במדין שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שנפלו מישראל בעצתו (ט): **דואג.** אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד שראהו נבון דבר ואיש תואר ומראה פנים בהלכה כדכתיב (שמואל א טז) הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי וגו' ואמר באגדה דחלק (סנהדרין צג:) דכל הפסוק הזה דואג אמרו בלשון הרע: **ואחיתופל.** נתן עיניו במלוכה כדאמר בחלק (שם קא: (י)) ראה אש יוצא מאמתו וכסבור שעתיד למלוך (כ). ומה שבידו נטלו הימנו לא יחצו ימיהם (ל): **גחזי.** בממונו של נעמן ונצטרע (מ): **ואדוניה.** באבישג ונהרג (נ): **ועוזיה.** בכהונה והצרעת זרחה על מצחו (דה"ב כו): **כי לייט כו'.** וקללה היא תחלת הפורענות: **מיהו כי בדקי מיא כי אורחייהו בדקי.** שבמעיים נכנסות תחילה ומקלקלות אותן ואח"כ נופלות לירך: **שלא להוציא לעז.** שיאמרו לא עשו כסדר האלה ואין פורענות זו על ידן: **מתני' שמשון הלך אחר עיניו.** כדיליף לקמן: **על עשר פלגשי אביו.** כדכתיב בספר שמואל (ב טו) ויעזוב עשר נשים פלגשים לשמור הבית: **לונביות.** חניתות: **לב אביו ולב ב"ד.** דכתיב (שם) אלכה נא ואשלמה את נדרי וגו' וכתיב את אבשלום הלכו מאתים איש קרואים והולכים לתומם ואמרינן בסוטה דירושלמי (ס) קרואים מדוד שעל ידי מצות דוד הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אותן שנים שאבחר וכתב לו והיה מראה חותמו של דוד לשנים והולכים אחריו וכן לשנים אחרים עד שכינס מאתים וכולן ראשי סנהדראות הרי לב אביו ולב ב"ד. ולב אנשי ישראל דכתיב [שם] בקרב איש להשתחוות וגו' וכתיב מי ישימני שופט בארץ [שם] וכתיב ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל: **ואין באחיו גדול ממנו.** שהיה מלך. הרי מדה שמדד שנקבר אביו בגדולים ובו במדה מדדו לו שנקבר הוא בגדולים (ה): **מי לנו.** לענין כבוד קבורה ליקבר בגדולים גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה שהוא גדול מישראל ואין בישראל גדול ממנו. הרי שבמדה שמדד לקבור את יוסף ע"י גדול בה מדדו לו שאין גדול בכבודו קבור ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה: **גמ' בעיניו מרד.** ע"י עיניו מרד בבוראו: **כי מה' הוא.** שחשק באותה אשה כדי להתגרות בפלשתים: **והכתיב וירד שמשון תמנתה.** וירא שם אשה מבנות פלשתים ותיטב בעיני שמשון. ומעשה של זו שבתמנת קודם למעשה של זו שבעזה: **תחילת קלקולו מיהא בעזה הוה.** דההיא דתמנת לאו קילקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות: **שדילדלה.** עקרה. כמו אבני הר שנדלדלו (ע): **מנא ידעה.** הלא כמה כזבים אמר לה קודם לכן ומצאתו שקרן: **נכרין דברי אמת.** מתקבלין ומיושבין ודבורים על אופניהם. ראתה שערו גדול ולא היה שותה יין והבינה שהדברים האחרונים שאמר לה שבדבר הזה היה כחו גדול אמת הן: **ותאלצהו.** לשון דוחק ומצוקה: **בשעת גמר ביאה.** תאות האדם מרובה: **דברים האסורים לנזיר.** משרת ענבים כגון נזיר ששרה ענבים במים ויש בהם טעם יין דלא נפקא מכל אשר יעשה מגפן היין (במדבר ו): **מכתש.** מקום קביעות השן: **איוה לדבר טמא.** לישא בת אל נכר: **בדבר טמא.** לחי החמור שאלמלא הוא היה מת בצמא: **רוח ה'.** רוח נבואה ששרתה על יעקב: **מקשקשת לפניו.** ללוותו באשר הולך: הוחל

וכן מצינו (א) בנחש הקדמוני שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו מה שביקש לא נתנו לו ומה שבידו נטלוהו ממנו אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה ועכשיו [1] ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי יהלך בקומה זקופה עכשיו על גחונו ילך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו עפר יאכל הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניהו ועוזיהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלוהו מהם: בירך התחילה בעבירה וכו': מנא ה"מ אילימא משום דכתיב [2] בתת ה' את יריכך נופלת ואת בטנך צבה והכתיב [3] וצבתה בטנה ונפלה ירכה אמר אביי כי לייט לייט תחילה ירך והדר בטן לייט (א) ומיא כי בדקי כי אורחייהו בדקי בטן ברישא והדר ירך בקללה נמי כתיב [4] לצבות בטן ולנפיל ירך (ב) ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים: **מתני'** שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר [5] ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ולפי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות שנאמר [6] ויסבו עשרה (א) אנשים נושאי כלי יואב ולפי שגנב ג' (ג) גנבות לב אביו ולב ב"ד ולב ישראל (ד) (שנאמר [7] ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל) לפיכך נתקעו בו ג' שבטים שנאמר [8] ויקח (ב) שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום וכן (ה) לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר [9] ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר שנאמר [10] והעם לא נסע עד האסף מרים יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו שנאמר [11] ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו שנאמר [12] ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא המקום שנאמר [13] ויקבור אותו בגיא לא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר [14] והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך: **גמ'** ת"ר שמשון בעיניו מרד שנאמר [15] ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר [5] ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו איני והכתיב [16] ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא כי אזל מיהא בתר (ג) ישרותיה אזל תניא (ו) רבי אומר תחילת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה (ד) תחילת קלקולו בעזה דכתיב [17] וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו' לפיכך לקה בעזה דכתיב [5] ויורידו אותו עזתה והכתיב [18] וירד שמשון תמנתה תחלת קלקולו מיהא בעזה היה [19] ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה תניא רבי אומר אילמלא (ז) (לא) נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא דלילה דילדלה את כחו דילדלה את לבו דילדלה את מעשיו דילדלה את כחו דכתיב [20] ויסר כחו מעליו דילדלה את לבו דכתיב [21] ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו דילדלה את מעשיו דאיסתלק שכינה מיניה דכתיב [22] והוא לא ידע כי ה' סר מעליו ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו מנא ידעה א"ר חנין א"ר ניכרין דברי אמת אביי אמר ידעה בו באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטלה כיון דאמר [23] נזיר אלהים אני אמרה השתא ודאי קושטא קאמר [24] ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו מאי ותאלצהו אמר רבי יצחק דבי רבי אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו [25] ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא מאי כל טמא ותו עד השתא דברים טמאים קאכלה א"ר יצחק דבי רבי אמי דברים האסורים בנזיר [26] ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי א"ר יצחק דבי רבי אמי הוא איוה לדבר טמא לפיכך נתלו חייו בדבר טמא [27] ותחל רוח ה' וגו' א"ר חמא בר' חנינא חלתה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב [28] יהי דן נחש עלי דרך לפעמו במחנה דן א"ר יצחק דבי רבי אמי מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו במחנה דן וכתיב התם [29] פעמון ורימון בין צרעה ובין אשתאול אמר ר' אסי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זה בזה [30] והוא יחל להושיע את ישראל אמר רבי חמא ברבי חנינא הוחל

נח א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה טז סמג עשין כו':

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אֶל הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: בראשית ג יד
2. וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְיָ אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת יְיָ אֶת יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה: במדבר ה כא
3. וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מֵעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ: במדבר ה כז
4. וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לִצְבּוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן: במדבר ה כב
5. וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרוּהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים: שופטים טז כא
6. וַיָּסֹבּוּ עֲשָׂרָה נְעָרִים נֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב וַיַּכּוּ אֶת אַבְשָׁלוֹם וַיְמִיתֻהוּ: שמואל ב יח טו
7. וַיַּעַשׂ אַבְשָׁלוֹם כַּדָּבָר הַזֶּה לְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָבֹאוּ לַמִּשְׁפָּט אֶל הַמֶּלֶךְ וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל: שמואל ב טו ו
8. וַיֹּאמֶר יוֹאָב לֹא כֵן אֹחִילָה לְפָנֶיךָ וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקָעֵם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם עוֹדֶנּוּ חַי בְּלֵב הָאֵלָה: שמואל ב יח יד
9. וַתֵּתַצֵּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ: שמות ב ד
10. וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם: במדבר יב טו
11. וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם: בראשית נ ז
12. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: שמות יג יט
13. וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּיְ בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: דברים לד ו
14. אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְיָ יַאַסְפֶךָ: ישעיהו נח ח
15. וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ הַאֵין בִּבְנוֹת אַחֶיךָ וּבְכָל עַמִּי אִשָּׁה כִּי אַתָּה הוֹלֵךְ לָקֵחַת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים הָעֲרֵלִים וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי: שופטים יד ג
16. וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵיְיָ הִיא כִּי תֹאֲנָה הוּא מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים וּבָעֵת הַהִיא פְּלִשְׁתִּים מֹשְׁלִים בְּיִשְׂרָאֵל: שופטים יד ד
17. וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: שופטים טז א
18. וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים: שופטים יד א
19. וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שֹׂרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה: שופטים טז ד
20. וַתְּיַשְּׁנֵהוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וַתִּקְרָא לָאִישׁ וַתְּגַלַּח אֶת שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו: שופטים טז יט
21. וַתֵּרֶא דְּלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים לֵאמֹר עֲלוּ הַפַּעַם כִּי הִגִּיד לִי אֶת כָּל לִבּוֹ וְעָלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּעֲלוּ הַכֶּסֶף בְּיָדָם: שופטים טז יח
22. וַתֹּאמֶר פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיִּקֵץ מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֵצֵא כְּפַעַם בְּפַעַם וְאִנָּעֵר וְהוּא לֹא יָדַע כִּי יְיָ סָר מֵעָלָיו: שופטים טז כ
23. וַיַּגֶּד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ וַיֹּאמֶר לָהּ מוֹרָה לֹא עָלָה עַל רֹאשִׁי כִּי נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי מִבֶּטֶן אִמִּי אִם גֻּלַּחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כֹחִי וְחָלִיתִי וְהָיִיתִי כְּכָל הָאָדָם: שופטים טז יז
24. וַיְהִי כִּי הֵצִיקָה לוֹ בִדְבָרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וַתְּאַלְצֵהוּ וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ לָמוּת: שופטים טז טז
25. וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טָמֵא: שופטים יג ד
26. וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וַיֵּשְׁתְּ וַתָּשָׁב רוּחוֹ וַיֶּחִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ עֵין הַקּוֹרֵא אֲשֶׁר בַּלֶּחִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שופטים טו יט
27. וַתָּחֶל רוּחַ יְיָ לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל: שופטים יג כה
28. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז
29. פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב: שמות כח לד
30. כִּי הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ כִּי נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן הַבָּטֶן וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: שופטים יג ה

א) אדר"נ פ"א, ב) לקמן כח., ג) [צ"ל לבבות וכ"א במשנה שבמשניות וכן בע"י אבל בתוספתא פ"ג איתא גנבות], ד) רש"ל מ"ז, ה) [עי' תוס' לקמן יא. ד"ה מריס], ו) [תוספתא פ"ג], ז) [עי' תוספות מגילה כא.], ח) [ב"ר כב ז], ט) [סנהדרין קו.], י) [וע"ש צ"ע], כ) [ברש"י שבע"י יש כאן סה"ד], ל) [תהלים נה], מ) [מ"ב ה], נ) [מ"א ב], ס) [פ"א ה"ח], ע) [ע"ז מו.],

הגהות הב"ח

(א) במשנה ויסבו עשרה נערים נושאי כלי יואב ויכו את אבשלום ולפי שגנב: (ב) שם ויקח יואב שלשה שבטים: (ג) גמרא בתר ישרות עיניו אזל: (ד) שם לקה בעזה תחילה תחילת: (ה) רש"י ד"ה ואין באחיו וכו' בגדולים דמי לנו וכו' שאין לנו גדול בכבוד קבורה כמשה כצ"ל והד"א:

מוסף רש"י

שלא להוציא לעז על מים המרים. משום דהוא אמר לה בקללה ברישא את יריכך נופלת וגו' וסוף המים לבדוק כדרך כניסתן, דכתיב וצבתה בטנה והדר ונפלה יריכה, לכך הוצרך להודיע תחלה שהמים כדרך כניסתן יבדקוה (לקמן כח.). מקשקשת. בטנ"ט בלע"ז (נדה מז.).

תוספות שאנץ

וכן מצינו בקין נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל דשני תאומות נולדו עמו דכתיב את אחיו את הבל שני אתין ב' ריבויין. קרח על כהונה ונבלע. בלעם בממונו של בלק לקלל ישראל ונהרג במדין כשהלך ליטול שכר כ"ד אלף שנפלו מישראל בעצתו. דואג אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד כדכתיב הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי ואמר בהגדה בפ' חלק כל הפסוק הזה אמרו דואג בלשון הרע. ואחיתופל נתן עיניו במלוכה כדאמרינן ראה אש יוצאה מאמתו וכסבור שעתיד למלוך. גיחזי בממונו של נעמן ונצטרע אבשלום במלכות ונהרג אדניה באבישג ונהרג ועוזיהו בכהונה והצרעת זרחה במצחו. ל"ה. גנב לב אביו ולב בית דין פ"ה שאמר אלכה ואשלמה את נדרי. וכתיב ואת אבשלום הלכו מאתים איש (וא"ת) [ואמרי' בירושל' דסוטה] שעל ידי מצות דוד אביו הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אלו שנים שאבחר וכתב לו והיה מראה חותמו של דוד לשנים והולכין וכן לשנים אחרים עד שכנס מאתים איש וכולן ראשי סנהדראות הרי גנב לב אביו ולב ב"ד. ל"ה: תחלת קלקולו מיהא בעזה היה. פ"ה וההוא דתמנת לאו קלקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות. ל"ה. וכן איכא בירושלמי ואע"ג דגויה היתה שמא בצינעה בא עליה אבל ההיא דעזה לא היה דרך נשואין אלא דרך

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

הוחל שבועתו של אבימלך דכתיב [1]אם
תשקר לי ולניני ולנכדי [2]ויגדל הנער ויברכהו
ה' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו
באמתו אמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף
[3]ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני
נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם
אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב אמר
שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים
(א) (ושתים) שנה ששפטתי את ישראל ולא
אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום
למקום [4]וילך שמשון וילכד שלש מאות
שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר
נגדי א"ר חייא בר אבא אמר שמשון יבא
(א) מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו
בשבועתן תניא א"ר שמעון החסיד בין כתיפיו
של שמשון ששים אמה היה שנאמר [5]וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי
הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על
כתיפיו וגמירי דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה [6]ויהי טוחן בבית
האסורים א"ר יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר [7]תטחן לאחר
אשתי מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי
שתתעבר הימנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא
קמי רפוקא (ב) גרידיא דובלא וא"ר יוחנן כל המזנה אשתו מזונת עליו שנאמר
[8]אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי וכתיב תטחן לאחר אשתי
ועליה יכרעון אחרין (ג) והיינו דאמרי אינשי איהו בי (ד) קארי ואיתתיה בי בוציני
וא"ר יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר [9]דן ידין עמו
כאחד וגו' וא"ר יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר [10]כי שמש
ומגן ה' אלהים וגו' אלא מעתה לא ימחה אלא מעין שמו של הקב"ה מה
הקב"ה מגן על כל העולם כולו אף שמשון מגין בדורו על ישראל (ה) וא"ר
יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר [11]וילך שפי שמשון חיגר בשתי
רגליו היה שנאמר [12]שפיפן עלי ארח: ת"ר חמשה נבראו מעין דוגמא של
מעלה וכולן לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה
בעיניו אסא ברגליו שמשון בכחו דכתיב [13]ויסר כחו מעליו שאול בצוארו
דכתיב [14]ויקח שאול את החרב ויפל עליה אבשלום בשערו כדבעינן למימר
קמן צדקיה בעיניו דכתיב [15]ואת עיני צדקיהו עור אסא ברגליו דכתיב [16]רק
לעת זקנתו חלה את רגליו (ו) ואמר רב יהודה אמר רב שאחזתו פדגרא א"ל מר
זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פדגרא א"ל (ז) כמחט בבשר החי
מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חש ביה ° ואיכא דאמרי מרביה שמע ליה
וא"ד [17]סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם דרש רבא מפני מה נענש אסא מפני
שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר [18]והמלך אסא השמיע את כל יהודה
אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה (ח):
כתיב [19]וירד שמשון תמנתה וכתיב [20]הנה חמיך עולה תמנתה א"ר אלעזר
שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר'
שמואל בר נחמני אמר שתי תמנאות היו חדא בירידה וחדא בעליה רב פפא
אמר חדא תמנה הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון
ורדוניא ובי בארי ושוקא דנרש [21]ותשב בפתח עינים א"ר אלכסנדרי מלמד
שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו
ר' חנין א"ר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר [22]תפוח והעינם ר' שמואל
בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את
אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל
בך אביך קידושין אמרה ליה יתומה אני שמא טמאה את אמרה ליה טהורה
אני: [23]ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל
מיני מגדים רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק בשלמא
למ"ד פרדס היינו דכתיב ויטע אלא למ"ד פונדק מאי ויטע כדכתיב [24]ויטע
אהלי אפדנו וגו' ויקרא שם בשם ה' אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא
אלא

הוחל שבועתו של אבימלך. בטלה לשון לא יחל דברו (במדבר ל). לפי שהם עברו על השבועה תחילה: **במה בירכו.** כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא דבר המתרבה ומלוי בו שובע פויישו"ן בלע"ז. ומה ברכה נמצא בו לא מצינו עושר בשמשון: **שברכו באמתו.** להיות זרעו כנחל שוטף. למה שנתאוה נתברך: **נקם אחת משתי עיני.** (ב) שכר אחת מעיני תן לי בנקמה זו ושכר האחרת לעולם הבא: **שחוזר לאחוריו.** כשרודפין אותו אינו (ט) (מרחיק) לברוח אלא חוזר עקלקלות: **שער העיר.** (ג) בעזה משתעי קרא: **על כתיפיו.** כשיעור כתיפיו: **קמי דשתי חמרא חמרא.** לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו. לפני שותי יין מביאין יין: **קמי רפוקא גרידיא דובלא.** לפני עובד אדמה וחופר בגנות שרגיל לאכול ירק מביאין סל מלא ירק. דובלי מין ירק הוא: קארי ובוציני מין אחד הוא אלא שאלו גדולים ואלו קטנים. כלומר במה שהוא עוסק היא עסוקה: **כאחד.** כיחידו של עולם במשפט צדק: (י) **שמש.** לשון חומה כמו ושמתי כדכוד שמשותיך (ישעיה נד): **על שמו של הקב"ה.** משמע שכינהו בשמו של הקב"ה ממש: **מעין שמו.** שאין שמש שם ממש אלא מגן ומציל: **שפי.** אשלויישי"ש כמו דשף מדוכתיה (חולין דף מג:): **שפיפון.** שפייה כפולה: **מעין דוגמא כו'.** נשתנו מן התחתונים לתפארת: **ויסר כחו.** לא מייתי ראיה אלא דכולן לקו: **שאול בצוארו.** ויגבה מכל העם משכמו (שמואל א י): **ויפל עליה.** מקום שהורגין בחרב והיינו צואר: **צדקיה בעיניו.** לא ידענא מנלן דנשתנה לשבח וכן אסא ברגליו אלא כן שמע מרבו: **פודגרא.** שם חולי הוא שאוחז ברגלים וקורא לו פודגר"א: **נענש אסא.** לחלות: **אנגריא.** עבודת המלך: **השמיע את כל יהודה.** הזעיקן. וישאו את אבני הרמה (כ) שהיה מלך ישראל בונה עליה כרך לבלתי תת יוצא ובא לאסא (ל): **חתן.** שכתוב בו נקי יהיה לביתו וגו' (דברים כד): **כתיב וירד שמשון תמנתה.** אלמא תמנת בירידה וכתיב עולה תמנתה אלמא עלייה היא ושמשון ויהודה תרוייהו בארץ ישראל הוו: **שנתגנה בה.** שנשא מבנות פלשתים האסורות לו: **יהודה נתעלה.** שמשם נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל: **דאתי מהאי גיסא.** שהיתה מיושבת באמצע שיפוע ההר הבא לה מראש ההר יורד הבא לה מרגלי ההר עולה: **כגון ורדוני ובי בארי ונרש.** עיירות הן היושבות בשיפוע ההרים: **מלפות לראותו.** שהיו רגילין להתקבל שם וללון והיה חביב עליהם: **שנתנה עינים לדבריה.** דוגמא ופתח היתר נתנה לעצמה שאין עבירה בדבר: **גיורת אני.** ואיני עובדת כוכבים (ד) וראויה לך: **פנויה אני.** ומותרת לכל אדם: **יתומה אני.** (ה) והייתי קטנה והשיאוני אמי ואחיי ואין נישואין לער ואונן כלום לאסור עליו משום כלתו ואין זכות לאם ולאחים להשיא קטנה (מ) אלא האב זוכה בה כדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה (דברים כב). ולהך סברא לאו בתו של שם היתה ° שמשנת ששים ליעקב כלו שנותיו של שם ויעקב כבר היה יותר מבן מאה ועשר: **טהורה אני.** מנדה: **ונטע בו.** להנות עוברים ושבים: **פונדק.** ללון שם אורחים. ולשון אש"ל נוטריקון הוא אכילה שתיה לויה שהיה מאכילן ומשקן ואח"כ מלווה אותן: **ויטע אהלי אפדנו.** פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים:
אלא

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלום דאמר בפ"ק דשבת (דף י:) אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא חשיב ליה במס' סופרים (פ"ד) בהדי שמות שאין נמחקין ונראה דתנא ושייר ועדיף מחנון ורחום דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות דף לה.) דנמחק דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין שמו כמו חנון על שם שהוא חונן ומרחם על בריותיו:
נוח

מסורת הש"ם

א) [כך העיד הרשב"א בתשובה סי' פ"ח שבגמ' שלפניו ליתא מלת ושתים], ב) [עי' ע"ז כח.], ג) מגילה יב., ד) [ע' בערוך ערך קר ו], ה) סנהדרין קה., ו) שם מח:, ז) ברכות יח: שבת יג: קנב., ח) [פי' וכל שכן תלמידי חכמים ערוך ערך אנגריא], ט) כ"ה מחזיק, י) [צ"ל אחר ד"ה על שמו], כ) [מ"א טו], ל) [שם], מ) [לקמן כג.],

הגהות הב"ח

(א) גמ' יבא שועל שחוזר לאחוריו: (ב) רש"י ד"ה נקם אחת משתי עיני דדריש אמר שמשון רבש"ע שכר אחת וכו' זו בעוה"ז ושכר האחרת: (ג) ד"ה שער העיר בשערי עזה: (ד) ד"ה גיורת וכו' ואיני עובדת כוכבים עד שאין אני ראויה לך הס"ד: (ה) ד"ה יתומה אני שהייתי קטנה במיתת אבי והשיאוני וכו' ואין נישואי ער ואונן נשואין כלום וכו' שאין זכות:

גליון הש"ם

גמ' וא"ד מרביה. לעיל דף ד ע"ב: רש"י ד"ה יתומה אני כו' שמשנת ששים ליעקב. ט"ס וצ"ל חמשים:

לעזי רש"י

פוישו"ן. שפע.
אשלויישי"ש [אישלוישיי"ץ]. (רגל) נקועה.
פודגר"א. צינית (שיגרון).

מוסף רש"י

בי קארי. דלועין גדולות, **בי בוציני.** דלועין קטנות, כלומר דבאותו מין עצמו זה נוסף וזו נוספת (מגילה יב.). **שנאמר וילך שפי.** כמו (חולין נד:) בוקא דאטמא דשף מדוכתיה (סנהדרין קה.). **שנאמר שפיפן.** משמע שתים (שם). **פדגרא.** כן שם החולי אף בלשוננו (שם מח:). **חד אמר פרדס.** להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה (בראשית כא לג). **וחד אמר פונדק.** לאכסניא ובו כל מיני פירות (שם).

תוספות שאנץ

זנות: הוחלה שבועתו של אבימלך ונר' שחולק על מה שפי' רש"י בספר שמואל [ב' ח'] שאותו היבוסי היה מזרעו של אבימלך ולא היו יכולין להורישו מפני השבועה שהיה כתוב על הצלמים כדאמר שם אלא סבירא ליה כמאן דאמר בפרקי דר' אליעזר (א) שינתיים היה להם שכרת להם אברהם כשלקח מערת המכפלה ועל שם העיר נקרא יבוסי. אי שמא אע"פ שהוחלה כבר בימי שמשון אעפ"כ לא באו עליהם עד בימי דוד: קמי רפוקא גריוא דובלי. לפני חופר בגנות סל מלא ירק:

א) נ"ל בפרקי דר"א [פרק ל"ו] דשבועה אחרת היתה שכרת אברהם להם כשלקח מערת המכפלה מאת בני חת ועל שם וכו'.

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ: בראשית כא כג
2. וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְיָ: שופטים יג כד
3. וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל יְיָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה הָאֱלֹהִים וְאִנָּקְמָה נְקַם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים: שופטים טז כח
4. וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים וַיִּקַּח לַפִּדִים וַיֶּפֶן זָנָב אֶל זָנָב וַיָּשֶׂם לַפִּיד אֶחָד בֵּין שְׁנֵי הַזְּנָבוֹת בַּתָּוֶךְ: שופטים טו ד
5. וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן: שופטים טז ג
6. וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה וַיַּאַסְרוּהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים: שופטים טז כא
7. תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין: איוב לא י
8. אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי: איוב לא ט
9. דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: בראשית מט טז
10. כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ אֱלֹהִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְיָ לֹא יִמְנַע טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים: תהלים פד יב
11. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקָּרֵה יְיָ לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שֶׁפִי: במדבר כג ג
12. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: בראשית מט יז
13. וַתְּיַשְּׁנֵהוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וַתִּקְרָא לָאִישׁ וַתְּגַלַּח אֶת שֶׁבַע מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ וַתָּחֶל לְעַנּוֹתוֹ וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו: שופטים טז יט
14. וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנֹשֵׂא כֵלָיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדָקְרֵנִי בָהּ פֶּן יָבוֹאוּ הָעֲרֵלִים הָאֵלֶּה וּדְקָרֻנִי וְהִתְעַלְּלוּ בִי וְלֹא אָבָה נֹשֵׂא כֵלָיו כִּי יָרֵא מְאֹד וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ: שמואל א לא ד
15. וְאֶת בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ שָׁחֲטוּ לְעֵינָיו וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ בַנְחֻשְׁתַּיִם וַיְבִאֵהוּ בָּבֶל: מלכים ב כה ז
16. וְיֶתֶר כָּל דִּבְרֵי אָסָא וְכָל גְּבוּרָתוֹ וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנָה הֲלֹא הֵמָּה כְתוּבִים עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו: מלכים א טו כג
17. סוֹד יְיָ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם: תהלים כה יד
18. וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי וַיִּשְׂאוּ אֶת אַבְנֵי הָרָמָה וְאֶת עֵצֶיהָ אֲשֶׁר בָּנָה בַּעְשָׁא וַיִּבֶן בָּם הַמֶּלֶךְ אָסָא אֶת גֶּבַע בִּנְיָמִן וְאֶת הַמִּצְפָּה: מלכים א טו כב
19. וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה וַיַּרְא אִשָּׁה בְּתִמְנָתָה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים: שופטים יד א
20. וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ: בראשית לח יג
21. וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאֲתָה כִּי גָדַל שֵׁלָה וְהִוא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה: בראשית לח יד
22. וְזָנוֹחַ וְעֵין גַּנִּים תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם: יהושע טו לד
23. וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְיָ אֵל עוֹלָם: בראשית כא לג
24. וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ בֵּין יַמִּים לְהַר צְבִי קֹדֶשׁ וּבָא עַד קִצּוֹ וְאֵין עוֹזֵר לוֹ: דניאל יא מה

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

עין משפט נר מצוה

נט א מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ח ופ"ג מהל' תשובה הל' יד ופ"ג מהל' חובל הל' ז וטוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' לט]:

תוספות שאנץ

וכי משלי אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם. יש במדרש שלא רצו לברך ברצונם עד שאמר להם אברהם פרעו מה שאכלתם ושתיתם והיה אומר להם שהוא עולה למנין גדול כי היו במדבר והיה טורח גדול להביא שם המאכל והמשתה וכשראו כך כי היה רוצה אברהם שיפרעו הכל אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם על מנת שלא יפרעו שום דבר: שכסתה פניה בבית חמיה אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טעה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היתה. א) ל"א שכיסתה פניה בבית חמיה לא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפי' לא הכירה: יצאו כבושין דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה כדכתיב גור אריה יהודה כבושין דברי סתר ל"ה.

א) עי' בהגהות הב"ח דגם ברש"י ל"ל ב' הפירושים.

תוספות

נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כדאמר בפ' הזהב (ב"מ דף נח:) כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מינייהו המלבין פני חבירו ברבים ואומר נמי (שם נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מדוד ונראה האי דלא חשיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות:

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. בשלהי מסכת מכות (דף כג:) מסיק דהכי גמירי לה:

דקרב רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר דאמר בחלק (סנהדרין דף קג:) אבשלום אין לו חלק לעולם הבא א"כ סבירא ליה דקרב רישיה לגבי גופיה ולא סבירא ליה דאייתיה לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי דגיהנם ואם כן אמאי לא חשיב ליה בהדי אחז ואחזיה דאמר (שם קג.) לא חיין ולא נידונין וי"ל דלא חשיב אלא מלכים:

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא אמרו בחלק (סנהדרין דף קד.) ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו אבל הבן מציל את האב כגון יאשיהו שלא מנו את אמון וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הועילה לו תפלת אביו דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים א"נ מצי למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום: ולעולם

גמרא

אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל אלהי עולם אכלתם הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם [1]ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה (א) משום דכסתה פניה חשבה לזונה א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר נביאים דכתיב [2]חזון ישעיהו בן אמוץ מלכים מדוד (א) ואמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו [3]היא מוצאת היא מיתוצאת מיבעי ליה א"ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן בא גבריאל וקירבן היינו דכתיב [4]למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם א"ר יוחנן משעה שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אילמת לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם לכל דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו (ב) [3]והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותימא ליה מימר (ג) אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש א ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מתמר [3]הכר נא א"ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו ◦ בהכר בישרוהו בהכר בישר [5]הכר נא הכתנת בנך היא בהכר בישרוהו הכר נא למי נא (ג) אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני [6]ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו (ד) דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא ◦ יוסף שקדש ש"ש בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב [7]עדות ביהוסף שמו (ג) יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה צדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים [6]ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי כיון שידעה שוב (ה) לא פסק ממנה כתיב הכא [3]ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם [8]קול גדול ולא יסף:

אבשלום נתגאה בשערו וכו': ת"ר אבשלום בשערו מרד שנאמר [9]וכאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו (וגו') והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר [10]ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה (ד) ויאחז ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר [שקל ספסירא בעא למיפסקיה] תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה (ה) נבקע שאול מתחתיו [11]וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני בני אבשלום בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני הני תמניא (ו) בני למה שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ואידך איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתיה לעלמא דאתי [12]ואבשלום לקח ויצב לו בחייו מאי לקח (י) אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו את מצבת אשר בעמק המלך וגו' א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם דכתיב

רש"י

אלא ויקריא. למד לבריות לקרות שם בשם ה' אל עולם: כיצד לאחר שאכלו ושתו. משלו היו עומדין לברכו לאברהם והוא אומר להם וכי משלי אכלתם: שכסתה פניה בבית חמיה. ולא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפיכך לא הכיר בה (ז): אמוץ. אביו של ישעיהו ואמציה מלך יהודה אחים הוו ואמציה מזרע דוד היה ואמוץ אחיו נביא היה. אלמא נביאים נפיק מינה: היא מיתוצאת. הוי משמע לשון הוצאה בעל כרחה. היא מוצאת משמע לשון מציאה: סימניה. חותמו ופתילים ומטה. שבא סמאל שהוא שר של אדום וריחקן כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה (י) המכה את אדום בגיא מלח (ח): יונת אלם רחוקים. על עסקי הרחקה שנעשו סימניה רחוקים: לדוד מכתם. לאותה (ח) שהיתה ראויה ועומדת לצאת ממנה דוד: שהוא מך. עניו: ותם. תמים בדרכיו: מכתו תמה. מקום מילה שהוא ראוי למכה היה תם ושלם שלא הוצרך לחסרו: ד"א כשם שבקטנותו. קודם שמלך: כך בגדולתו. לאחר שמלך. ולשון מכתם שהיתה תמה מכתו מתחלתו ועד סופו לא נחסר ענוותנותו ולא נשתנית: והיא שלחה וגו' לאיש אשר אלה לו. ולא שלחה לו לאמר ממך אני הרה והרי סימנין שלך: ותימא ליה מימר. לשליח אמור לו שממנו אני הרה ואלו סימניו: ואל ילבין כו'. אף זו נוח היה לה לישרף ואל תלבין פניו לפיכך שלחה לו אם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר יגלה ואם לאו תשרף ולא תגלה היא את הדבר: בהכר בישר אל אביו. דבר שנצטער בו ובהכר בשרוהו: מנא ידע. שממנו היא מעוברת שמא אף אחרים באו עליה: ויאמר. בת קול אמרה: כבושים. דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב (בראשית מט) גור אריה יהודה. כבושים דברי סתר גזירת המלך כמו בהדי כבשי דקודשא בריך הוא למה לך בברכות (דף י.) גבי חזקיה: כיון שידעה. שידע בה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה: מקץ ימים לימים. משנה לשנה שנזיר עולם היה ומגלח ◦ אחת לי"ב חודש: דקריב רישיה לגבי גופיה. שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו וקירבו: שלקח מקח רע לעצמו. והכי קאמר קרא ואבשלום לקח לו את (ט) המצבה הזאת בחייו ויצב לו את מצבת אשר בעמק המלך: עצה עמוקה. של הקב"ה שהוא מלך עולם שגזר על דוד כן במעשה בת שבע: ט) הנני מקים

מסורת הש"ס

א) מגילה י:, ב) ב"מ נט. כתובות סז: ברכות מג:, ג) [ברכות ט. סנהדרין מג: פט:], ד) [לקמן לו:], ה) [סנהדרין יז.], ו) [סנהדרין קט:], ז) המכה וכו' מלח ליתא בס"א, ח) [מ"ב יד], ט) [שייך לעמוד הבא],

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאמר ר' לוי: (ב) שם כך בגדולתו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה והיא שלחה: (ג) שם יהודה שקדש ש"ש. נ"ב ע"ל פ' אלו נאמרין דף לו ע"ב: (ד) שם הגדולה ויחזק ראשו באלה ויותן: (ה) שם באותה שעה ראה גיהנם נבקע מתחתיו: (ו) שם תמניא זימני בני למה: (ז) רש"י ד"ה שכסתה וכו' לא הכיר בה ל"א שכסתה פניה בבית חמיה וה"ק אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טועה היה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היא הס"ד: (ח) ד"ה לדוד מכתם לאותה שהיא ראויה: (ט) ד"ה שלקח וכו' לקח לו את השררה הזאת בחייו:

גליון הש"ס

גמ' בהכר בשרוהו. כעין זה לקמן דף יג ע"ב: שם יוסף שקדש ש"ש. לקמן דף לו ע"ב: רש"י ד"ה מקץ ימים כו' אחת לי"ב חדש. נזיר דף ד ע"א:

מוסף רש"י

שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה. על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם (בראשית כא לג). שכסתה פניה בבית חמיה. לפיכך לא הכירה עכשיו, שאף בביתו לא ראה פניה שיהא מכירה (מגילה י:) כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא חשדה (בראשית לח טו). אמוץ ואמציה. אמוץ אביו של ישעיה ואמציה מלך יהודה (שם). מנלן מתמר. אע"פ שהיו מוליאין אותה לשריפה לא אמרה להם ליהודה נבעלתי אלא שלחה לו למי שאלה לו אנכי הרה, אם יודה הוא מעצמו יודה (ב"מ נט.) אע"פ שבאת לישרף לא גילתה הדבר אלא אם כן יגלה הוא ואם לא יגלה נשרפת (כתובות סז: ובעי"ז בראשית לח כה) ואלו בהדיא לא אמרה אלו הסימנים של יהודה הם ולו אני הרה, אלא לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, אם יודה יודה ואם לאו אשרף ולא אלבין פניו (ברכות מג:). יוסף שקדש ש"ש בסתר. שנתייחד עם הערוה והעמיד על עצמו וכבש את יצרו (לקמן לו:). יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא. על הים כדלקמן (שם, עי"ש בגמ'). זכה ונקרא כולו. שם בן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה (שם). קול גדול ולא יסף. לא פסק, קול שכינה אינו פוסק (סנהדרין יז.)

תורה אור השלם

1. וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ: בראשית לח טו

2. חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלָ‍ִם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ישעיהו א א

3. הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה: בראשית לח כה

4. לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם בֶּאֱחֹז אֹתוֹ פְלִשְׁתִּים בְּגַת: תהלים נו א

5. וַיְשַׁלְּחוּ אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם לֹא: בראשית לז לב

6. וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ: בראשית לח כו

7. עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: תהלים פא ו

8. אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְיָ אֶל כָּל קְהַלְכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיִּכְתְּבֵם עַל שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי: דברים ה יח

9. וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהַלֵּל מְאֹד מִכַּף רַגְלוֹ וְעַד קָדְקֳדוֹ לֹא הָיָה בוֹ מוּם: וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ: שמואל ב יד כה-כו

10. וַיִּקָּרֵא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תַּחַת שׂוֹבֶךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה וַיֶּחֱזַק רֹאשׁוֹ בָאֵלָה וַיֻּתַּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר: שמואל ב יח ט

11. וַיִּרְגַּז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי אַבְשָׁלוֹם מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי: וְהַמֶּלֶךְ לָאַט אֶת פָּנָיו וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי: שמואל ב יט א, ה

12. וְאַבְשָׁלֹם לָקַח וַיַּצֶּב לוֹ בְחַיָּו אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן בַּעֲבוּר הַזְכִּיר שְׁמִי וַיִּקְרָא לַמַּצֶּבֶת עַל שְׁמוֹ וַיִּקָּרֵא לָהּ יַד אַבְשָׁלֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שמואל ב יח יח

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מסורת הש"ס

א) [יומא עו. סנהדרין ק:], ב) בס"א: לדעה, ג) עירובין נג., ד) [נ"א וחרבו שלופה בידו (במדבר כב)], ה) [זבחים קטז. ע"ש], ו) [סנהדרין סט. ע"ש], ז) שם קו., ח) [שם וקד. ע"ש], ט) [יבמות סג.], י) [גירסת הערוך בערך פיתום מתמסמס], כ) [ש"ב יח], ל) [בהעלותך י כט], מ) [שמות יב], נ) [נ"ל הבנין וממית. רש"ל], ס) [שייך לעיל ט: במשנה ודע דמלשון תוס' שהעתיק התוי"ט נראה דמיד אחר סוף דיבור דלעיל שפיים מספר הישר כתבו תוספת אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם וכו'], ע) [ישוב נכון תמלא בתוי"ט],

גמרא

דכתיב 1הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר 2וישלחהו מעמק חברון א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב 3ידוע תדע כי גר יהיה זרעך 4כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב 5ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת אמר רב יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב 6ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש: וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמי התם חדא שעתא הכא שבעה יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א"ל רבא הא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם (א)מדה טובה מרובה ממדת פורענות 7ותתצב אחותו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב 8ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב 9אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב 10מרחוק ה' נראה לי לדעת(ב) דכתיב 11כי אל דעות ה' מה דכתיב 12מה ה' אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב 13כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתי' 14ויקרא לו ה' שלום: 15ויקם מלך חדש וגו' (ג)רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך 15אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל 16ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב 17ובכה ובעמך ובכל עבדיך 18הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב 19כי הנה ה' באש יבא וכתיב 20כי באש ה' נשפט וגו' בחרב כתיב (ד)[20ובחרבו את כל בשר] אלא בואו ונדונם במים (ה)שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר 21כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר 22ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב 23כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו (ו)מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב 24ויזד יעקב נזיד (ז)א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח (ח)זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר 25ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב 26ובני קיני חתן משה וגו': 18ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו 27וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצווארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטנים אני אמרו לו כלום איסטנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשים (לבנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח"א שממסכנות את בעליהן דאמר מר (ט)כל העוסק בבנין מתמסכן 27את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון (י)מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו 28וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: 28ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים 29ויעבידו מצרים את בני ישראל

בפרך

רש"י

מקים וגו'. הציב אבשלום אותה עצה וקיימה מצבת דבריו של הקב"ה כדכתיב לעולם ה' דברך נצב (תהלים קיט). ויקרא למצבת על שמו(כ) גרם לאותה רעה שתקרא על שמו. ויקרא לה יד אבשלום כך היא נקראת: **וישלחהו מעמק חברון.** ביוסף משתעי קרא כששלחו יעקב אצל אחיו והוא תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים: **של אותו צדיק שקבור בחברון.** אברהם: **אינו כן.** דיותר ממה שהוא מודד מודדים לו: **דבאותה מדה.** דוגמא מעין אותו ענין. ומיהו יותר ממה שעשה משתלם למדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורענות: **אמור לחכמה.** שהיא אצל הקב"ה ומפיו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב): **דלא כתיב וימת.** מלך מצרים וימלוך תחתיו אחר: **ונתחכם למושיען.** לבקש לנו חכמה כנגדו: **במה נידונם.** שלא יוכל לדון אותנו בו שידענו מדרכיו שמדד מדה כנגד מדה לדור המבול ולאנשי סדום: **כי באש ה' נשפט.** וכן ישיב לנו גמול(א): **שבשלו.** לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה): **באותה עצה.** דנתחכמה לו: **יושבי יעבץ.** תלמידי יעבץ. (ב) אדם גדול בתורה היה כדכתיב (דה"א ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (תמורה טז.): **תרעתים.** מפרש בספרי(ל) ששמעו תרועה בהר סיני. ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים: **שמעתים.** ששמעו מצות אביהם. דבבני יונדב בן רכב משתעי קרא והם היו מבני בניו של יתרו כדמפרש ואזיל המה הקנים: **סוכתים.** על שם שהיו יושבים בסוכות כדכתיב (ירמיה לה) ונשב באהלים. וקרי להו משפחת סופרים דהיינו סנהדרין וכן תרעתים זקני שער: **ועלינו מן הארץ מבעי ליה.** יגרשונו מן הארץ מאי ועלה הלואי שיצאו שונאיהם מארצם הואיל וירשים מפניהם: **מלבן.** כמין דפוס שבו עושין הלבנים שממלאין אותו טיט ומחליקין אותו והיא הלבנה: **ותלו לו לפרעה.** דעליה קאי קרא ומיניה סליק ויאמר אל עמו וגו' הבה נתחכמה לו וגו' וישימו עליו שרי מסים: **אסטנים.** מפונק ואינו יכול לעשות מלאכה: **שרי מסים דבר שמשים.** רידוי של שומה שמרגילין ומשימין לעבודה. אותו מלבן שתלו לו היה לישראל רידוי של השמה: **למען ענותו לפרעה.** בשביל סבלותם דישראל שיטו שכם לסבול: **שממסכנות את בעליהן.** שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה נסתכנו מצרים ליטבע בים: **שממסכנות.** מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים(מ) ובשביל עבודה זו אירע להן. ולהאי לישנא לא גרסינן דאמר מר (ג) כל העוסק בבנין מתמסכן. ומאן דגריס לה מתרגמינן להך דרב ושמואל נמי אכל בניינים של כל אדם מסכנות פעמים שנופל מהבנין ומת(נ) ממסכנות שמביא את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן: **ראשון ראשון מתרוסס.** כשהיו בונין קצת היה מתרוסס ונופל וחוזרין ובונין והוא נופל: **פי התהום בולעו.** נבלע בארץ: **רוח הקדש מבשרתן.** לישראל ואומר למצרים אין מועיל לכם כן ירבה תמיד וכן יפרוץ: **ויקוצו היה דומה להן.** כאילו עיניהם וגופם מלאים קוצים בראותם את ישראל פרים ורבים:

בפרך

תוספות

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי"ל דעדיין גבי מדת פורענות מיירי (ד) רדיפה ולא הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר הישר: (ס)**מרים המתינה למשה שעה אחת.** לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים (ע) ועוד בפ"ק דחגיגה (דף ה:) דדרש רבי יוחנן אותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דכי הדדי נינהו:

שהיתה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי באש וכו' גמול הס"ד ואח"כ מ"ה נדונם במים כל הבן הילוד וגו' הס"ד: (ב) ד"ה יושבי וכו' יעבץ אדם גדול וכו' ישראל לאמר אם ברך: (ג) ד"ה שממסכנות וכו' דאמר מר ביבמות כל העוסק: (ד) תוס' ד"ה לעולם וכו' ברדיפה ולא בהריגה:

מוסף רש"י

מדה טובה מרובה. רבה על חברתה, מדה טובה מרובה על הרעה חמש מאות בה, שבמדה טובה נאמר (שמות לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים (יומא עו.). ומשפחות סופרים. והאי קרא מפרש ליה כולי בסיפרי בפרשת ויאמר משה לחובב (סנהדרין קד.). המה הקנים. וקינים אלו בניו של יתרו, דכתיב ובני קיני חותן משה, ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב, דכתיב הקינים הבאים מבית אבי בית רכב, וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו כי כה אמר ה' וגו' יען אשר שמעתם על מצות יהונדב אביכם וגו' לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים, ואמרינן בסיפרי אפשר נכרים הם ונכנסין להיכל, והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל, אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. מ"ר (שם). ותולה קללתו בחבירו. והרי הוא כאילו כתב ועלינו מן הארץ והם יירשוה (שמות א י). מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ. אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה (שם א יב).

תוספות שאנץ

יעבץ אדם גדול היה בתורה. תרעתים מפרש בספרי ששמעו תרועה בהר סיני ל"א תרעתים על שם שהיו יושבין בשערי (ב"ד) [ירושלים] תרעתים זקני שער. שמעתים ששמעו מצות אביהם דבבני יונדב בן רכב משתעי [קרא] והם היו מבני בניו של יתרו. סוכתים על שהיו יושבין בסוכות כדכתיב ונשב באהלים. וקרי משפחות סופרים דהיינו סנהדרין ל"ה: שמסכנות לבעליהן. שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה נסתכנו מצרים לטבוע בים: מסכנות מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים. ובשביל עבודה זו אירע להם. ולהאי לישנא לא גרסינן לה דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן. ומאן דגרס ליה להך מתרגם להן דרב ושמואל אכל הבניינים של כל אדם מסכנות שנופל מהבנין וממית: ממסכנות שמביאין את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק וכו'. ל"ה:

תורה אור השלם

1. כֹּה אָמַר יְיָ הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ וְלָקַחְתִּי אֶת נָשֶׁיךָ לְעֵינֶיךָ וְנָתַתִּי לְרֵעֶיךָ וְשָׁכַב עִם נָשֶׁיךָ לְעֵינֵי הַשֶּׁמֶשׁ הַזֹּאת: שמואל ב יב יא
2. וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה: בראשית לז יד
3. וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: בראשית טו יג
4. וְאַבְשָׁלֹם לָקַח וַיַּצֶּב לוֹ בְחַיָּיו אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן בַּעֲבוּר הַזְכִּיר שְׁמִי וַיִּקְרָא לַמַּצֶּבֶת עַל שְׁמוֹ וַיִּקָּרֵא לָהּ יַד אַבְשָׁלֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שמואל ב יח יח
5. וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלוֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת וּשְׁמָהּ תָּמָר הִיא הָיְתָה אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה: שמואל ב יד כז
6. וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ וַיַּצִּתוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ: שמואל ב יד ל
7. וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ: שמות ב ד
8. וַיָּבֹא יְיָ וַיִּתְיַצַּב וַיִּקְרָא כְפַעַם בְּפַעַם שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל דַּבֵּר כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ: שמואל א ג י
9. אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה תִקְרָא: משלי ז ד
10. מֵרָחוֹק יְיָ נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד: ירמיהו לא ב
11. אַל תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְיָ וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת: שמואל א ב ג
12. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ: דברים י יב
13. כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: עמוס ג ז
14. וַיִּבֶן שָׁם גִּדְעוֹן מִזְבֵּחַ לַייָ וַיִּקְרָא לוֹ יְיָ שָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדֶנּוּ בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי: שופטים ו כד
15. וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף: שמות א ח
16. וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: שמות א ט
17. וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים: שמות ז כט
18. הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ: שמות א י
19. כִּי הִנֵּה יְיָ בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי אֵשׁ: ישעיהו סו טו
20. כִּי בָאֵשׁ יְיָ נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְיָ: ישעיהו סו טז
21. כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר בָּךְ: ישעיהו נד ט
22. וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְיָ אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: שמות יד כז
23. עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ מִכָּל הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: שמות יח יא
24. וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף: בראשית כה כט
25. וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׂוּכָתִים הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מֵחַמַּת אֲבִי בֵית רֵכָב: דברי הימים א ב נה
26. וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מִדְבַּר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עֲרָד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם: שופטים א טז
27. וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס: שמות א יא
28. וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות א יב
29. וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: שמות א יג

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות